

Schokland

Handboek burgerschap voor het mbo

MARJAN DORRESTEIJN | SANDER HEEBELS | JAN VERWIJLEN |
MENNO BEEKHUIZEN | ANNE-MARIE BRUNEN | ANNELIEN TIENSTRA |
MALOU LEMAIRE

uitgeverij
~deviant

2017 Eerste druk, vierde oplage

Met medewerking van: Petri Benschop, Hanneke Schottert, Anke Taube
Vormgeving en opmaak: PPMP Prepress, Wolvega, ppmp.nl
Tekening omslag: Mirjam Vissers, mirjamvissers.nl
Tekeningen binnenwerk: Thomas Boerboom, thomasboerboom.nl; Aimée de Jongh, aimeedejongh.com;
Ymke Pas, ymkes-infographics.nl; Mirjam Vissers, mirjamvissers.nl

Uitgeverij Deviant
Zuidsingel 13
3811 HA Amersfoort
t: 033-4650831
e: info@uitgeverij-deviant.nl
i: www.uitgeverij-deviant.nl

© 2016 Uitgeverij Deviant, Amersfoort

Het is niet toegestaan dit werk, of delen daarvan, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever te kopiëren. Onrechtmatig kopiëren is een vorm van diefstal.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van art. 16b en 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht, Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp. Voor het overnemen van een of enkele gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers of andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

Ondanks alle inspanningen is het de uitgever misschien niet gelukt alle rechthebbenden te achterhalen. Als u denkt rechthebbende te zijn, neemt u dan contact op met de uitgever.

Uitgeverij Deviant drukt haar boeken in Nederland en op papier met het FSC-keurmerk.

ISBN 978-94-91699-887

Inhoudsopgave

Verantwoording van de methode	6
-------------------------------	---

Woord aan de leerling	8
-----------------------	---

Kern van burgerschap

Introductiethema	11
Hoofdstuk 1 Vrijheid	12
Hoofdstuk 2 Rechten	15
Hoofdstuk 3 Regels en wetten	18

Sociaal-maatschappelijke dimensie

Thema 1 Cultuur en identiteit	23
Hoofdstuk 1 Cultuur	24
Hoofdstuk 2 Identiteit	29
Hoofdstuk 3 Gedrag	32

Thema 2 Multiculturele samenleving	37
Hoofdstuk 1 Immigratie	38
Hoofdstuk 2 Integratie	43
Hoofdstuk 3 Discriminatie en emancipatie	48

Thema 3 Veiligheid	53
Hoofdstuk 1 Veiligheid	54
Hoofdstuk 2 Criminaliteit	59
Hoofdstuk 3 Straffen	62

Thema 4 Media	67
Hoofdstuk 1 Communicatie en media	68
Hoofdstuk 2 Invloed van media	74
Hoofdstuk 3 Omgaan met media	79

Politiek-juridische dimensie

Thema 1 Democratie	85
Hoofdstuk 1 Politiek	86
Hoofdstuk 2 Democratie in Nederland	89
Hoofdstuk 3 Invloed op de politiek	94
Thema 2 Verkiezingen	101
Hoofdstuk 1 Politieke partijen	102
Hoofdstuk 2 Stemmen	108
Hoofdstuk 3 Na de verkiezingen	113
Thema 3 Bestuur van Nederland	119
Hoofdstuk 1 Regering	120
Hoofdstuk 2 Parlement	126
Hoofdstuk 3 Gemeente en provincie	133
Thema 4 Rechtsstaat en rechtspraak	137
Hoofdstuk 1 Rechtsstaat	138
Hoofdstuk 2 Rechtspraak	143
Hoofdstuk 3 Rechtszaken	148

Economische dimensie

Thema 1 Werk	155
Hoofdstuk 1 Werken	156
Hoofdstuk 2 Werk vinden	161
Hoofdstuk 3 Aan het werk	166
Thema 2 Werk en de samenleving	173
Hoofdstuk 1 Arbeidsmarkt	174
Hoofdstuk 2 Rechten van werknemers	179
Hoofdstuk 3 Verzorgingsstaat	186
Thema 3 Kritisch consumeren	193
Hoofdstuk 1 Omgaan met geld	194
Hoofdstuk 2 Consumeren	200
Hoofdstuk 3 Duurzaamheid	205

Vitaal burgerschap

Thema 1 Leefstijl	213
Hoofdstuk 1 Gezonde leefstijl	214
Hoofdstuk 2 Genotmiddelen	219
Hoofdstuk 3 Gezondheid	225
Thema 2 Relaties en seksualiteit	231
Hoofdstuk 1 Relaties	232
Hoofdstuk 2 Seks	236
Hoofdstuk 3 Samenleven	242

Wereldburgerschap

Thema 1 Nederland en de wereld	247
Hoofdstuk 1 Globalisering	248
Hoofdstuk 2 Mondiale problemen	254
Hoofdstuk 3 Europese Unie	259
Thema 2 Verschillen in de wereld	265
Hoofdstuk 1 Arm en rijk	266
Hoofdstuk 2 Mensenrechten	271
Hoofdstuk 3 Wereldreligies	276
Register	285
Bronvermelding afbeeldingen	290

Verantwoording van de methode

Schokland is een methode burgerschap voor niveau 2, 3 en 4 van het mbo. De methode daagt leerlingen uit om kritisch naar de wereld om zich heen te kijken en actief mee te doen in de samenleving.

Burgerschap in het mbo

In het document 'Loopbaan en burgerschap in het mbo' staan de eisen beschreven waaraan mbo-opleidingen moeten voldoen op het gebied van burgerschap. Er zijn vier dimensies uitgewerkt die, ongeacht het niveau van de opleiding, in het onderwijsprogramma aan bod moeten komen:

- de politiek-juridische dimensie
- de economische dimensie
- de sociaal-maatschappelijke dimensie
- de dimensie vitaal burgerschap

Het burgerschapsonderwijs moet aansluiten bij het niveau van de doelgroep en uitnodigen tot:

- oriëntatie en onderzoek
- meningsvorming en actie
- reflectie en verantwoording

Daarnaast wordt van onderwijsinstellingen verwacht dat het burgerschapsonderwijs bijdraagt aan de ontwikkeling van **kritische denkvaardigheden** van leerlingen.

Voor onderwijsinstellingen geldt een **resultaatverplichting**: ze moeten resultaten kunnen aantonen op het gebied van burgerschap. Voor leerlingen geldt een **inspanningsverplichting**: zij moeten hun inspanning voor het vak burgerschap kunnen aantonen, bijvoorbeeld met een portfolio.

Opzet van de methode

De methode *Schokland* bestaat uit een handboek, een werkboek voor niveau 2, een werkboek voor niveau 3-4 en een online oefen- en toetsprogramma, *Schokland Online*.

Het handboek

Het handboek biedt theorie en voorbeelden over de dimensies van het vak burgerschap en over wereldburgerschap. Het handboek begint met een deel over de kernbegrippen van het vak burgerschap. Het handboek bestaat dus uit zes delen:

Kern van burgerschap

Sociaal-maatschappelijke dimensie

Politiek-juridische dimensie

Economische dimensie

Vitaal burgerschap

Wereldburgerschap

Elk deel bestaat uit een of meerdere thema's. Een thema is opgedeeld in drie hoofdstukken. Aan het begin van elk hoofdstuk staan de leerdoelen van dat hoofdstuk en aan het einde staat een begrippenlijst. De belangrijke begrippen zijn in de tekst vetgedrukt weergegeven. Bij elk thema is een samenvatting beschikbaar. Deze is te downloaden op Studiemeter.

Het deel Kern van burgerschap bestaat uit één introductiethema. In dit introductiethema worden verschillende kernbegrippen van het vak burgerschap uitgelegd. Daarom kan dit deel het beste als eerste worden behandeld. De overige delen kunnen in een eigen volgorde worden aangeboden. Dat geldt ook voor de thema's binnen een deel. De volgorde van de hoofdstukken staat wel vast.

In het handboek staan voorbeeldkaders en verdiepingskaders:

In een **voorbeeldkader** is een voorbeeld bij de theorie uitgewerkt.

In een **verdiepingskader** wordt extra, verdiepende theorie aangeboden. Deze theorie is bedoeld voor leerlingen op niveau 4 (en eventueel niveau 3). Deze stof wordt niet bevraagd in het werkboek of de toetsen voor niveau 2.

De werkboeken

De werkboeken bieden vragen en opdrachten bij de theorie en de bronnen uit het handboek. Elk thema begint met theorievragen en verwerkingsopdrachten en eindigt met een zelftest. Elk deel eindigt met een reeks portfolio-opdrachten waarmee de leerling het deel kan afronden. Beoordelingsformulieren bij de portfolio-opdrachten zijn te downloaden op Studiemeter.

Schokland Online

Schokland Online biedt meerkeuzeoefeningen en -toetsen bij de stof uit het handboek. Voor gebruikers van *Schokland Online* is ook de *Nieuwsrubriek* beschikbaar. De *Nieuwsrubriek* bestaat uit:

- Een wekelijks vernieuwde nieuwstest met vijf vragen over actuele gebeurtenissen.
- Een poll over een onderwerp uit de actualiteit. Leerlingen vullen de poll in en zien meteen de uitslag.
- Nieuwslessen over onderwerpen die langere tijd in de actualiteit spelen. Deze nieuwslessen verschijnen twee keer per schooljaar.

Toetsen en extra materiaal

Naast de portfolio-opdrachten in de werkboeken en de toetsen van *Schokland Online* biedt de methode *Schokland* bij elk thema een thematoets en bij de vier dimensies van het vak burgerschap en het deel wereldburgerschap een dimensietoets. Deze toetsen zijn te downloaden op Studiemeter.

Daarnaast is er op Studiemeter het volgende materiaal beschikbaar voor docenten:

- een samenvatting en begrippenlijsten bij elk thema
- een PowerPointpresentatie bij elk thema
- uitlegvideo's ter ondersteuning van ingewikkelde onderwerpen uit het handboek
- een antwoordmodel bij de werkboeken
- een docentenhandleiding

Woord aan de leerling

Dit boek is een handboek voor het vak burgerschap. Tijdens het vak burgerschap leer je kritisch nadenken over de keuzes die je maakt en over de wereld om je heen.

Bij dit handboek hoort een werkboek. In het werkboek beantwoord je vragen en maak je opdrachten over de onderwerpen uit het handboek.

Het handboek bestaat uit zes delen, met elk een eigen kleur:

Kern van burgerschap

Sociaal-maatschappelijke dimensie

Politiek-juridische dimensie

Economische dimensie

Vitaal burgerschap

Wereldburgerschap

Elk deel bestaat uit een of meerdere thema's. Elk thema bestaat weer uit drie verschillende hoofdstukken. Aan het begin van elk hoofdstuk staan de leerdoelen van het hoofdstuk. Daaraan kun je zien wat je in dat hoofdstuk gaat leren.

In het handboek zijn belangrijke **begrippen** vetgedrukt weergegeven. Dit zijn begrippen die je moet kennen. Aan het eind van het hoofdstuk staan deze begrippen nog eens op een rijtje.

In sommige hoofdstukken staan ook voorbeeldkaders of verdiepingskaders:

In een **voorbeeldkader** is een voorbeeld bij de theorie uitgewerkt.

In een **verdiepingskader** staat extra informatie bij de theorie. Je docent geeft aan of je deze informatie moet leren of niet.

Succes!

Kern van burgerschap

Introductiethema

Inhoud

Hoofdstuk 1 Vrijheid

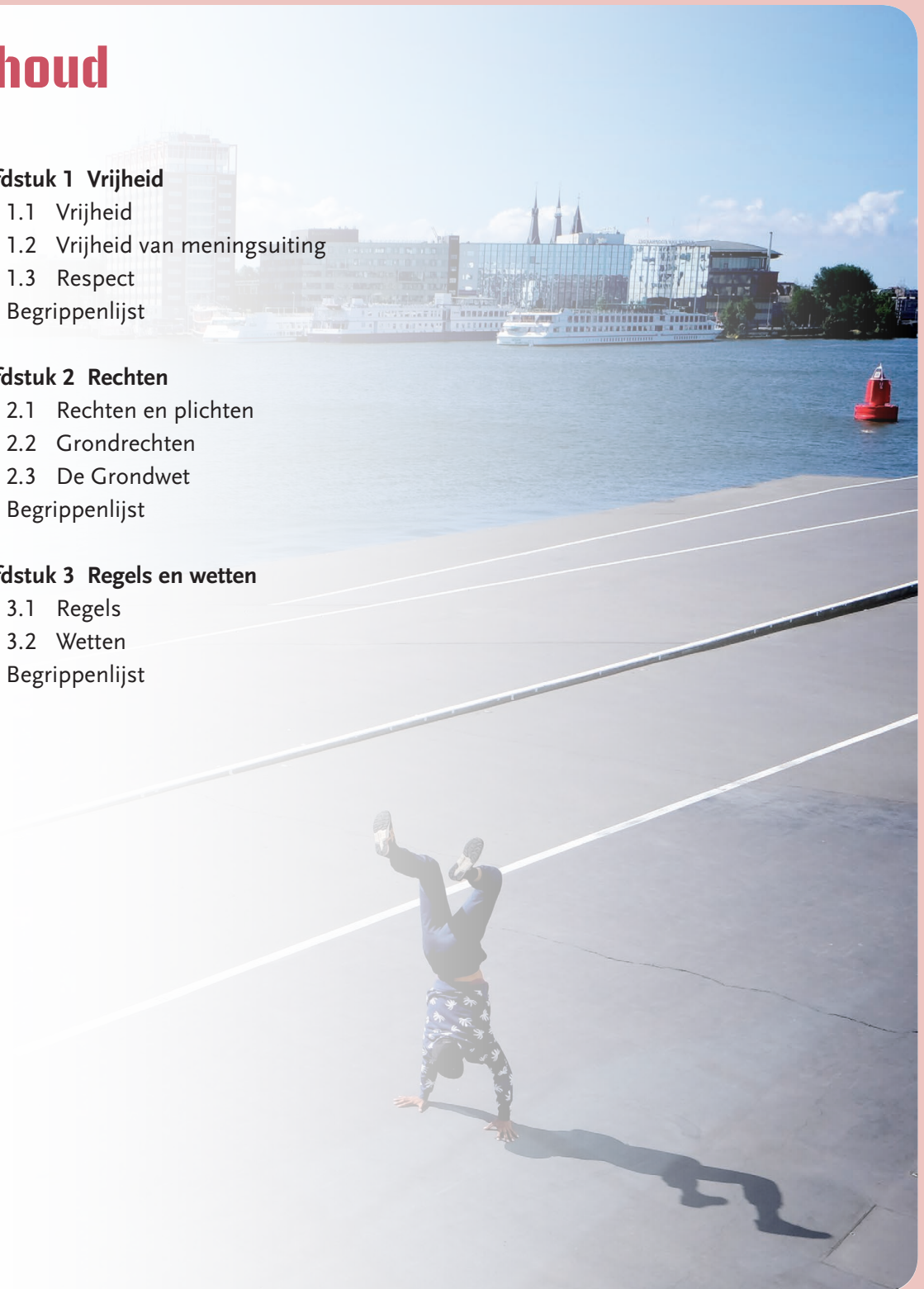
- 1.1 Vrijheid
 - 1.2 Vrijheid van meningsuiting
 - 1.3 Respect
- Begrippenlijst

Hoofdstuk 2 Rechten

- 2.1 Rechten en plichten
 - 2.2 Grondrechten
 - 2.3 De Grondwet
- Begrippenlijst

Hoofdstuk 3 Regels en wetten

- 3.1 Regels
 - 3.2 Wetten
- Begrippenlijst

Hoofdstuk 1 Vrijheid

In dit hoofdstuk leer je:

- wat het betekent om in vrijheid te leven;
- wat vrijheid van meningsuiting is;
- wat vrijheid met respect te maken heeft.

1.1 Vrijheid

In vergelijking met mensen in veel andere landen hebben mensen in Nederland veel vrijheid.

Vrijheid hebben, betekent dat je zelf kunt beslissen wat je wel en wat je niet doet. Je kunt bijvoorbeeld zelf beslissen met wie je omgaat, welke kleding je draagt, welke opleiding je volgt en wat voor werk je gaat doen.

Veel mensen vinden het belangrijk om in vrijheid te leven. Maar wat mensen met vrijheid bedoelen, kan sterk verschillen. Sommige mensen vinden dat vrijheid vooral betekent dat je mag zeggen wat je wilt. Voor anderen betekent vrijheid vooral dat je zelfstandig bent en niet afhankelijk van anderen.

In vrijheid leven biedt veel mogelijkheden. Doordat je veel mogelijkheden hebt, moet je vaak keuzes maken. Je moet bijvoorbeeld kiezen waar je je geld aan uitgeeft en hoe je je vrije tijd besteedt. De keuzes die je maakt, hebben gevolgen voor jezelf en voor anderen. Als je ervoor kiest om meer te gaan werken, heb je meer geld te besteden, maar zie je je vrienden misschien minder vaak.

Bevrijdingsdag

In vrijheid leven is in Nederland niet altijd vanzelfsprekend geweest. Tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) was Nederland bezet door Duitsland. Nederlanders hadden toen heel weinig vrijheid. Je mocht bijvoorbeeld geen kritiek hebben op de Duitsers en er werden geen verkiezingen gehouden. Veel mensen die zich tegen de bezetting verzetten werden opgepakt, gemarteld of gedood door de Duitsers.

Op 5 mei 1945 werd Nederland bevrijd van de Duitse bezetting. Daarom wordt 5 mei Bevrijdingsdag genoemd. Elk jaar vieren we op die dag dat we in vrijheid leven.

1.2 Vrijheid van meningsuiting

In vrijheid leven betekent onder andere dat je mag zeggen wat je vindt: je mag voor je mening uitkomen. Je mag bijvoorbeeld je mening uitspreken, opschrijven of op je weblog zetten. De vrijheid om je mening te geven, noem je de **vrijheid van meningsuiting**.

Dankzij de vrijheid van meningsuiting kun je onderwerpen en problemen bespreekbaar maken. Als je vindt dat een kruispunt bij jou in de buurt gevaarlijk is, kun je dat bijvoorbeeld melden aan een krant of een Facebook-pagina aanmaken. Het probleem wordt dan bij meer mensen bekend en er kan worden gediscussieerd over mogelijke oplossingen.

Er zijn wel grenzen aan de vrijheid van meningsuiting. Je moet je namelijk aan de wet houden als je je mening geeft. Je mag iemand bijvoorbeeld niet bedreigen en je mag niet discrimineren. Ook mag je andere mensen niet aanzetten tot geweld. Als je dit toch doet, kun je gestraft worden.

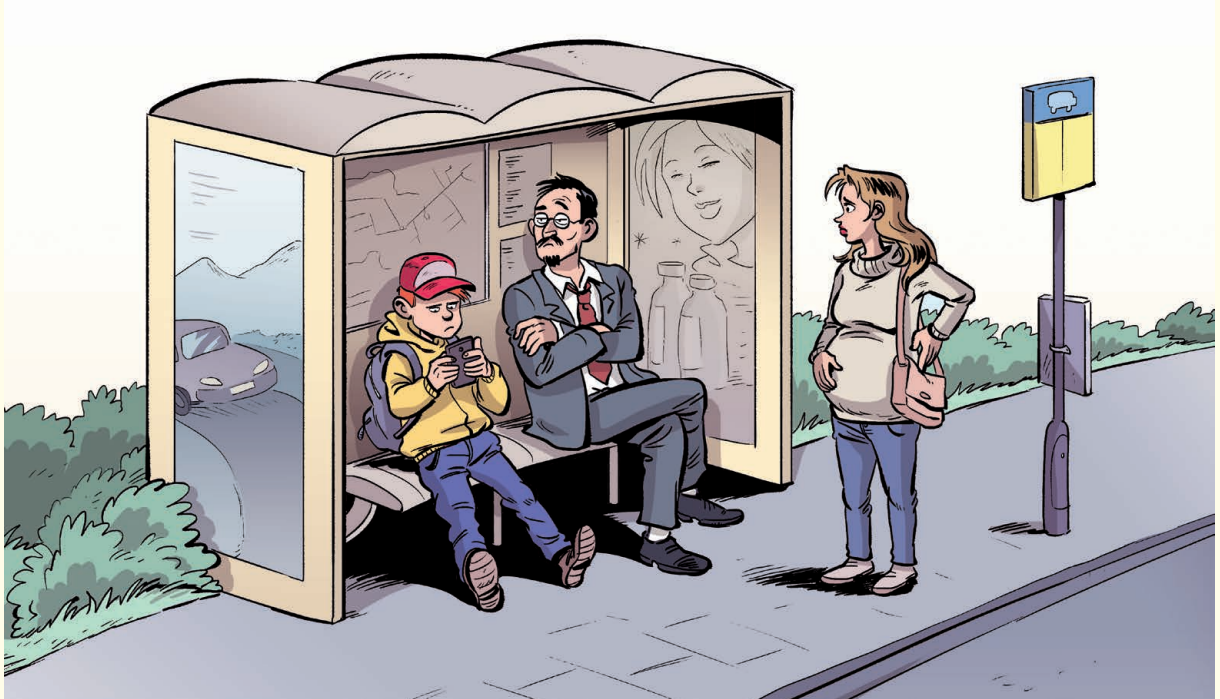
1.3 Respect

Je hebt de vrijheid om je eigen keuzes te maken en je mening te geven, maar het is noodzakelijk dat je daarbij rekening houdt met de mensen om je heen. Je toont dan respect voor hen. **Respect** is waardering die je voor iemand hebt.

Als je geen respect toont voor anderen in de dingen die je doet en zegt, kan dat vervelende gevolgen hebben. Als je bijvoorbeeld 's nachts keihard je muziek aanzet, kun je ruzie krijgen met je burens. En als je iemand beledigt, kun je die persoon kwetsen.

Dankzij de vrijheid van meningsuiting kun je problemen benoemen, zodat ze kunnen worden opgelost.

Als je geen respect toont, kunnen andere mensen daar last van hebben.

Begrippenlijst

Respect	Waardering die je voor iemand hebt.
Vrijheid	De mogelijkheid om zelf te kunnen beslissen wat je wel en wat je niet doet.
Vrijheid van meningsuiting	De vrijheid om je mening te geven.

Hoofdstuk 2 Rechten

In dit hoofdstuk leer je:

- wat rechten en plichten zijn;
- wat grondrechten zijn;
- wat de Grondwet is.

2.1 Rechten en plichten

Als inwoner van Nederland heb je bepaalde rechten. Een **recht** is iets wat je mag doen of waar je aanspraak op kunt maken. Op school heb je bijvoorbeeld het recht om lessen te volgen. En op je werk heb je recht op loon en het recht om pauze te houden.

Naast rechten heb je ook plichten. Een **plicht** is iets wat je moet doen of wat je moet nakomen. Je hebt bijvoorbeeld de plicht om naar school te gaan en de plicht om op tijd op je werk te komen. Je hebt ook de plicht om belasting te betalen en om je aan de verkeersregels te houden.

De identificatieplicht

In Nederland heeft iedereen vanaf 14 jaar een identificatieplicht. Dat betekent dat je een geldig identiteitsbewijs moet kunnen laten zien als de politie, of een andere toezichthouder, daarom vraagt. De politie moet wel een goede reden hebben om jou om je identiteitsbewijs te vragen. Een voorbeeld van een goede reden is dat je een overtreding hebt begaan.

2.2 Grondrechten

De belangrijkste rechten die je als burger hebt, noem je **grondrechten**. De Nederlandse grondrechten gelden voor alle Nederlandse burgers. De vrijheid van meningsuiting is een voorbeeld van een grondrecht. Grondrechten worden ook wel fundamentele rechten genoemd.

Grondrechten beschermen burgers tegen de macht van de overheid. Dankzij de vrijheid van meningsuiting mag de overheid jou niet verbieden om je mening te geven, ook al heb je kritiek op de overheid. Ook verplichten grondrechten de overheid om voor bepaalde basisvoorzieningen te zorgen, zoals onderdak en onderwijs.

Voorbeelden van grondrechten

Kiesrecht

Je hebt het recht om te stemmen bij de verkiezingen, als je 18 jaar of ouder bent. Ook mag je jezelf verkiesbaar stellen.

Vrijheid van vergadering en betoging

Je hebt het recht om met anderen samen te komen, bijvoorbeeld om te vergaderen of te demonstreren.

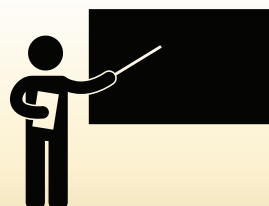
Vrijheid van godsdienst

Je bent vrij om je godsdienst of levensovertuiging te kiezen en je mag daarvoor uitkomen.

Recht op onderwijs

Je hebt het recht om naar school te gaan en de overheid moet ervoor zorgen dat iedereen naar school kan gaan.

Grondrechten beschermen mensen ook tegen elkaar. Jij mag een ander bijvoorbeeld niet verbieden om voor zijn geloof uit te komen, want die persoon heeft vrijheid van godsdienst.

Grondrechten mogen niet zomaar worden beperkt of afgenomen. Alleen in bijzondere gevallen mogen grondrechten worden ingeperkt, bijvoorbeeld als iemand een bedreiging vormt voor anderen. Zo mag een burgemeester een demonstratie verbieden, als er wordt gevreesd voor ernstige rellen. Hij beperkt dan het recht op betoging, om de veiligheid te kunnen garanderen.

2.3 De Grondwet

De grondrechten staan beschreven in de Nederlandse Grondwet. De **Grondwet** is de belangrijkste wet van Nederland. Andere wetten en regels mogen niet in strijd zijn met de Grondwet. Er mag bijvoorbeeld geen wet worden ingevoerd die de pers verbiedt om kritiek te uiten op de overheid. Dit is namelijk in strijd met de vrijheid van meningsuiting, een recht dat in de Grondwet staat.

Naast de grondrechten staat in de Grondwet ook hoe Nederland bestuurd wordt, hoe de macht is verdeeld en hoe die macht mag worden gebruikt. Er staat bijvoorbeeld welke taken de regering

heeft. Daarnaast is in de Grondwet vastgelegd op welke manier Nederlandse burgers inspraak kunnen hebben in het bestuur van het land. Zo staat in de Grondwet beschreven dat burgers mogen stemmen tijdens de verkiezingen.

The screenshot shows the Overheid.nl website. The logo is at the top left. Below it is a navigation bar with links: Home, Particulieren, Ondernemers, Overheidsinformatie (which is highlighted), and Zoeken. Below the navigation bar, the heading 'Grondwet' is displayed in large orange letters. Underneath, 'Artikel 1' is shown, followed by its text: 'Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.' Below this, 'Artikel 2' is shown, followed by two numbered points: '1. De wet regelt wie Nederlander is.' and '2. De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen.'

Het eerste deel van de Nederlandse Grondwet. Bron: Overheid.nl.

Begrippenlijst

Grondrecht	Een belangrijk recht dat voor alle burgers geldt.
Grondwet	De belangrijkste wet in Nederland.
Plicht	Iets wat je moet doen of wat je moet nakomen.
Recht	Iets wat je mag doen of wat je mag hebben.

Hoofdstuk 3 Regels en wetten

In dit hoofdstuk leer je:

- waarom er regels zijn;
- wat regels met normen en waarden te maken hebben;
- wat wetten zijn.

3.1 Regels

Om ervoor te zorgen dat mensen goed met elkaar kunnen samenleven, gelden op vrijwel elke plek regels. Regels geven aan wat je in een bepaalde situatie moet of mag. Op school geldt bijvoorbeeld de regel dat je op tijd moet komen en in de trein geldt de regel dat je niet mag praten in de stiltecoupé.

Regels zorgen voor veiligheid en orde. Als er geen regels zijn, kan iedereen doen en laten wat hij wil. Zo zouden er zonder verkeersregels veel meer verkeersongelukken gebeuren.

Op een strand gelden regels om ervoor te zorgen dat het strand veilig en ordelijk is.

Normen en waarden

Regels hebben veel met normen en waarden te maken. Een **norm** is een manier van doen die als normaal wordt gezien. Normen worden ook wel ongeschreven gedragsregels genoemd. Een voorbeeld van een norm is dat je iemand aankijkt als je tegen die persoon praat.

Een **waarde** is een idee dat belangrijk wordt gevonden. Voorbeelden van waarden zijn vrijheid, gelijkheid, eerlijkheid en respect. Bij de waarde gelijkheid hoort de norm dat je mensen gelijk moet behandelen.

Regels zijn vaak gebaseerd op normen en waarden. Veel mensen vinden bijvoorbeeld dat je respect moet hebben voor de bezittingen van anderen. Deze norm is vastgelegd in de regel dat je geen spullen van anderen mag stelen of vernielen.

Waarden, normen en regels in het verkeer

Waarde

Veiligheid: je kunt veilig over het voetpad lopen.

Norm

Anderen niet in gevaar brengen: je rijdt niet met je motor of (brom)fiets op het voetpad.

Regel

Voetgangerszone: alleen voetgangers mogen op het voetpad lopen.

3.2 Wetten

Bepaalde regels die in Nederland gelden, zijn door de overheid in wetten vastgelegd. Een **wet** is een regel die is opgeschreven in een wetboek. De regel dat je geen alcohol mag kopen als je nog geen 18 jaar oud bent, staat bijvoorbeeld in de Drank- en Horecawet.

Iedereen moet zich aan de wetten houden die in Nederland gelden. Ongeacht hoe rijk je bent, wie je ouders zijn of wat je geslacht is. In Nederland is iedereen namelijk gelijk voor de wet.

De overheid controleert of mensen zich aan de wet houden. Wie dat niet doet kan gestraft worden. De politie controleert bijvoorbeeld of je licht hebt op je fiets als het donker is. Als je dat niet hebt, kan de politie je een boete geven.

 Rijksoverheid

Alcohol bij je?

Komt je duur te staan.

Jongeren onder de 18 jaar zijn strafbaar als ze alcohol bij zich hebben op een openbare plek.

Kijk op rijksoverheid.nl voor het laatste nieuws.

In de wet staat dat je geen alcohol bij je mag hebben als je jonger dan 18 bent.

Wetten en vrijheid

Regels en wetten kunnen je vrijheid beperken. De regel dat je naar school moet tot je achttiende beperkt jou bijvoorbeeld in je vrijheid om zelf te bepalen hoe je je tijd besteedt. Maar wetten en regels zorgen er ook voor dat iedereen in vrijheid kan leven. Ze beschermen namelijk mensen met minder macht of geld tegen mensen met meer macht of geld. Zo zijn er in Nederland wetten die huurders beschermen tegen huiseigenaren en wetten die consumenten beschermen tegen grote bedrijven.

In landen waar geen wetten en regels gelden of de wetten en regels niet worden gehandhaafd, geldt het recht van de sterkste. Het **recht van de sterkste** betekent dat de mensen met de meeste macht of het meeste geld anderen onderdrukken. Wetten beschermen mensen daartegen.

Somalië: een land waar het recht van de sterkste geldt

Het Afrikaanse land Somalië is sinds 1991 uiteengevallen in rijkjes waar vooral het recht van de sterkste geldt. In Somalië zorgt de overheid niet voor onderwijs, gezondheidszorg en veiligheid. Rijke mensen en zwaarbewapende bendes hebben de macht en bepalen de regels in het land. Alleen in het noordwesten van het land lijkt er iets te bestaan van een overheid, maar die overheid wordt door niemand erkend.

Bron (bewerkt): AD.

Begrippenlijst

Norm	Een manier van doen die als normaal wordt gezien.
Recht van de sterkste	De situatie waarin mensen met de meeste macht of het meeste geld anderen onderdrukken.
Waarde	Een idee dat belangrijk wordt gevonden.
Wet	Een regel die is opgesteld door de overheid en is vastgelegd in een wetboek.

Schokland: methode burgerschap

Schokland is een methode burgerschap voor niveau 2, 3 en 4 van het mbo. De methode daagt leerlingen uit om kritisch naar de wereld om zich heen te kijken en actief mee te doen in de samenleving.

De methode *Schokland* bestaat uit een handboek, een werkboek voor niveau 2, een werkboek voor niveau 3-4 en *Schokland Online*, een online oefen- en toets-programma op de methodesite Studiemeter.

Handboek

Dit handboek biedt theorie en voorbeelden over de vier dimensies van het vak burgerschap en over wereldburgerschap. Het handboek begint met een deel over de kernbegrippen van het vak burgerschap. Het handboek bestaat dus uit zes delen:

Kern van burgerschap

Sociaal-maatschappelijke dimensie

Politiek-juridische dimensie

Economische dimensie

Vitaal burgerschap

Wereldburgerschap

Werkboeken en *Schokland Online*

De werkboeken bieden vragen en opdrachten bij de theorie en de bronnen uit het handboek. *Schokland Online* bestaat uit meerkeuzeoefeningen en -toetsen bij de stof uit het handboek. Bovendien hebben gebruikers van *Schokland Online* toegang tot de *Nieuwsrubriek*, een online programma over de actualiteit.

Voor docenten is extra materiaal beschikbaar bij de methode, waaronder: toetsen, antwoordmodellen, een samenvatting per thema, een docentenhandleiding en uitlegvideo's over ingewikkelde onderwerpen.